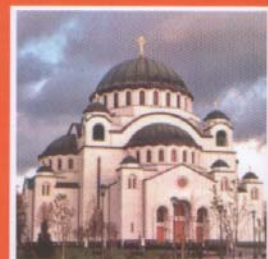
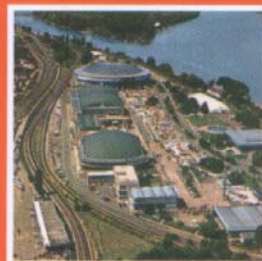

ИЗГРАДЊА IZGRADNJA CONSTRUCTION

2014
OSNOVANO
1947
FOUNDED

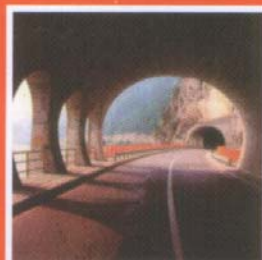
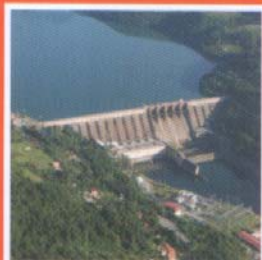
БРОЈ-NUMBER
7-8
ЈУЛИ-АВГУСТ
JULY-AUGUST
ГОД. 68. YEAR

UDK 624+71+72(05)
ISSN 0350-5421

9 770350 542000

Akademik prof. dr Velimir L.J. Ćerimović

„UTOPIJA ILI STVARNOST
PATRIJARŠIJSKE PORTE NA VRAČARU I VICE VERSA:
POSTMODERNA DETRADICIONALIZACIJA U BEOGRADU“

Beograd: Službeni glasnik, 2013.

Knjiga akademika prof. dr Velimira L.J. Ćerimovića - „Utopija ili stvarnost Patrijaršijske porte na Vračaru i vice versa: Postmoderna detradicionalizacija u Beogradu“, predstavlja jedinstveno naučno monografsko delo koje prvi put problematizuje, opsežno i studiozno analizira Patrijaršijsku portu u Beogradu, sa aspekta njene postmoderne detradicionalizacije, sa posebnim akcentom na „netipični model svetog volumena na Vračaru“.

Ovu naučno monografsko delo izdala je Izdavačka kuća Službeni glasnik iz Beograda povodom 1700-godišnjice Milanskog edikta (313-2013) i 300-godišnjice od osnivanja Karlovačke mitropolije (1713-2013), pred Sajam knjiga u Beogradu 2013. godine. Za 2013. godina Hrišćanstva to je prva ikada napisana, jedina i najveća ikada objavljena knjiga o jednoj pravoslavnoj crkvenoj porti u Srbiji, Istočnoj ortodoksiji i Hrišćanstvu uopšte.

Razmatranje tematike patrijaršijske porte u Beogradu, u kontekstu od problema koji nastaje između privremenosti i stalnosti Patrijaršije srpske u Beogradu, do njegove gradacije kroz pojavnost i definisanost Patrijaršijske porte u Beogradu, autor razvija i razlaže kroz aktuelno stanje stvari i neodržive postmoderne pokušaje njene deregulacije kao tradicionalne i baštinjene svete strukture sa religioznim osećanjem prvog reda. Ovu problematiku autor je sistematizovao u četiri odeljka: (1) Uvod, (2) Između privremenosti i stalnosti Patrijaršije srpske u Beogradu, (3) Svetost ili profanost Patrijaršijske porte u Beogradu i (4) Epilog.

Polazna teza ovog prvog visokonaučnog monografskog dela jeste pravoslavna crkvena porta, njena privremenost, neuslovnost i detradicionalizacija. Argumentaciju za tezu o postmoderno detradicionalizaciji Patrijaršijske porte u Beogradu, autor crpe iz detaljne analize pojmova svetosti i profanosti u kontekstu crkveno graditeljske tradicije. Na temeljima naučnog razotkrivanja, argumentovano sa aspekta teorije i pragme, ali pristupno i strpljivo kao pravi hrišćanin sa istančanim osećajem za meru, autor kao naučni delatnik dokumentovano izlaže sve one parametre koji posvetovljuju svetost Patrijaršijske porte u prestolnom Beogradu, a posledično i drugih tipova pravoslavnih crkvenih porti. A kako je „potreba za lepom i duhovnošću jedna od tradicionalnih i najvitalnijih psiholoških potreba svakog čoveka“, neophodno je da ta svetost sačuva svoj integritet kroz crkveno graditeljstvo, kao most kroz prostor i vreme koji je veza savremenog čoveka sa istorijskim duhovnim i kulturnim nasleđem i tradicijom.

Upravo ovako vekovima određena, građena, razvijana i negovana hrišćanska Srbija, nakon Drugog svetskog rata decenijama je restriktivno

razgrađivana, marginalizovana, sekvistirana i poništavana zajedno sa svojom kulturom i tradicijom svetosavlja. Ovaj neodrživi proces autor prepoznaje i na najvišem vrhu vračarskog platoa kao memorijalnom, evokativnom i crkvenoprestolnom mestu prvog reda. U tom smislu njegov istorijski, kulturni i duhovni smisao, te graditeljski, crkveni i prestolni značaj, imaju dominantnu položajnu dispoziciju i motiv u vizuelnoj prezentaciji grada, ali se još uvek presporo kristališu kao relevantna epohalna graditeljska, crkvena, prestolna i urbana struktura.

U tom kontekstu, ova prethodno zamišljena crkveno-prestolna celina, još uvek nije dostigla potrebnu reprezentativnost i epohalnu simboliku kao relevantni stožer kulturnog i prestonog centra srpske duhovnosti. Tako umesto potencijalnog bastiona vizantijsko-srpske graditeljske tradicije, kroz sticaj složenih istorijskih i drugih uticajnih okolnosti naročito u drugoj polovini 20. veka, autor analitički ističe, prezentuje i sintetizuje suptilne elemente njegove degradacije. Odnosno, ova crkveno-graditeljska i crkveno-prestolna celina, već se decenijama u postmodernom maniru detradicionalizuje, deregulira i negira, kako u pojavnoj materijalizaciji epohalnog ostvarenja - tj. arhitekturi, tako i arhetipskoj konceptualnoj i programskoj strukturi svetog crkveno-prestolnog volumena.

Istina je, kako bismo nešto videli moramo prethodno nešto (tj. mnogo) znati. Ova monografija predstavlja proizvod višegodišnjeg istraživačkog napora akademika prof. dr Velimira L.J. Ćerimovića koji je kroz svoju doktorsku disertaciju „Pravoslavna crkvena porta u prvoprestolničkoj arhiepiskopiji Mitropolije karlovačke – razvoj i tipologija oblika“ i kasnije kroz naučno-istraživački rad u okviru naučno-istraživačkog projekta broj

36032 Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije, otkrio, razvio i prvi u istoriji hrišćanske ortodoksije inovativno utvrdio i afirmisao logičnu i neposrednu vezu između crkveno-institucionalnog, odnosno crkveno-jerarhijskog dostojanstva i narečenog hijerarhijsko-eparhijskog statusa i stepenovanja, i institucionalno-graditeljskih struktura i oblika pravoslavne crkvene porte. Tu je zapravo reč o funkcijama crkveno-upravnih institucija, koje se neminovno i uzročno-posledično manifestuju na crkveno-graditeljsko stepenovanje, modelovanje i tipologiju oblika pravoslavne crkvene porte.

Ono što čini osnovu gradnje strukture ove monografije, jeste (prvi put u istoriji hrišćanske ortodoksije inovativno uspostavljena, razvijena i utvrđena) institucionalno-graditeljska tipologija, kroz koju je autor naučno definisao (patentirao) i objasnio 8 održivih tipova (modela ili oblika) pravoslavne crkvene porte (3 osnovna, 5 izvedenih i 4 netipična). Nadalje, inovativno je otkrio i naučno utvrdio da pored, svima poznatog svetovnog genius loci, postoji još i sveti - teofanični (bogojavni) i hijerofanični (izlivnosveti) genius loci.

Potom, inovativno je otkrio i naučno utvrdio postojanje arhetipskog koncepta i arhetipskog programa sa duhovnom, svetovnom i zaštitnom osnovom. S tim u vezi je i definisanje prateće „Aure svetosti“, koja je još uvek egzaktno nedimenzionirani volumen urbanog reda u okvirnom radijusu oko hramovne svetinje od 50-150 metara. A na osnovu tih arhetipskih konceptualnih i programskih razlika, inovativno je otkrio i naučno utvrdio da je za Hrišćanstvo vezan prvobitni oblik crkvene porte, a da se nakon raskola u 11. veku javljaju i modeluju Istočna pravoslavna i Zapadna Rimokatolička crkvena porta.

U svom naučno-istraživačkom radu akademik prof. dr Velimir L.J. Čerimović posvetio se izučavanju pravoslavne crkvene porte, pa je u vezi s tim dalje inovativno otkrio i naučno utvrdio i definisao da trougaona kulna svetost ili karakteristična struktura, koja se formira tek izgradnjom ulaza u portu, ulaza u hram i ulaza u trpezariju, čini samo posledični deo prethodnih onto-duhovnih aktivnosti kroz priziv Svetoga duha, zatim uzročno-posledične reperne teritorijalizacije, krstonosnog markiranja i posvećenja, kao i definitivne volumeni-

zacije teofaničnog i hijerofaničnog genius loci.

Potom, inovativno je otkrio i naučno utvrdio i definisao da pravoslavna crkvena porta nije svetovno dvorište kako to piše u rečnicima stranih reči (M.Vujaklija i B. Klaić), već obredno-religiozni, bogoslužbeni i crkveno-ambijentalni sveti volumen.

Isto tako, inovativno je otkrio i naučno utvrdio i definisao da osnovne elemente prostorno-graditeljskog sistema srpskopravoslavne crkvene porte čine: prethodna nematerijalno-prostorna celina sa prethodnim konstitutivnim i sistemskim indikatorima i elementima i uzročno-posledična materijalno-prostorna celina sa graditeljskim konstitutivnim i sistemskim indikatorima i elementima.

I konačno, pored drugih još rezultata dao je i definiciju pravoslavne crkvene porte: Pravoslavna crkvena porta jeste sveto kulno mesto, volumen, ambijent i celina. U narodu je ona poznata još kao spoljna crkva, jer je preko glavnog zapadnog i sporednog južnog i severnog ulaza u neposrednoj vezi sa unutrašnjom crkvom (hramom). To je spoljašnji prostor oko pravoslavnog hrama koji definiše ogradna konstanta, pa ima i ulogu prethramja. Ona je prioriteto obredno-religiozni volumen koji je u funkciji procesionih radnji kao što su iznošenje Plaštanice i Litija, ali ima i bogoslužbeni i crkveno-ambijentalni značaj i namenu.

U vezi sa pravoslavnom crkvenom portom akademik prof. dr Velimir L.J. Čerimović kao rukovodilac pomenutog naučnog projekta, nastavio je svoja istraživanja na području stavropigijalne Arhiepiskopije beogradske-karlovačke. Tako je u vezi s pravoslavnom crkvenom portom, suštinska potreba i poruka razumevanje i spoznaja:

-da (hi)jerarhijsko-eparhijski status i dostojanstvo crkvenih institucija postoji,

-da one zbog toga imaju međusobno hijerarhijski stepenovane i definisane ingerencije,

-da svaka od njih ima svoju crkveno-graditeljsku strukturu koja proizlazi iz uzročno-posledičnog obrasca „onto-duhovna prethodnica – institucija – funkcija – oblik“,

-da se tako stepenovane crkvene institucije ne mogu međusobno poistovećivati ili izjednačavati od najniže parohije, preko višeg namesništva, eparhije i drugih... sve do Patri-

jaršije kao vrhovne ili crkveno-prestolne institucije,

-i konačno, svakom crkveno-institucionalnom stepenu prema narečenom statusu i dostojanstvu, imanentan je crkveno-graditeljski stepen reprezentativnosti.

Autor zaključuje: „da bi se sprečilo uvođenje neodrživih postmodernih novotarija koje su suprotne srpskoj crkveno-graditeljskoj kulturi i tradiciji, (...) evidentna je velika obaveza da se ovo započeto i bogougodno delo građenja crkveno-prestolne celine kao svetog volumena Patrijaršijske porte, redefiniše i finalizira na nivou praćenja i uvažavanja osnova sadašnje crkveno-narodne graditeljske tradicije i naučnih dostignuća u vezi s implementiranjem arhetipskog koncepta i programa, zatim kauzalne veze između institucionalnog (hijerarhijsko-eparhijskog) i crkveno-graditeljskog stepenovanja i stilizovanja građenih oblika i struktura svetog volumena“.

Na osnovu brojnih i ovde samo presečno prikazanih rezultata, smatram da u dvomilenijumskoj crkveno-hrišćanskoj, crkveno-narodnoj i crkveno-graditeljskoj istoriji, ovo autorsko i jedinstveno monografsko delo predstavlja unikatno naučno otkriće i ostvarenje, odnosno prvi, inovativni, originalan i do sada najveći naučni doprinos autora, kako na području naučno-stručnog otkrivanja vrednosti duhovne kulture u kontekstu arhitekture i urbanizma, tako i u domenu spoznaje i saznanja koja kroz tu duhovnost (materijalizovanu kroz arhitekturu) trebaju i mogu očuvati srpskopravoslavni identitet i crkveno-graditeljsku tradiciju i baštinu, i to baš u svemu onome što čini njihovu iskonsku utemeljenost i validnost. Zbog toga smatram da će ovo autorsko delo naći čitaoce i sagovornike i otvoriti polemiku ne samo u stručnim krugovima, već i mnogo šire – među svim onim ljudima koji žele da daju svoj doprinos očuvanju duhovne kulturne baštine srpskog naroda.

Knjiga se može nabaviti u svim prodavnicama Službenog glasnika, ili preko interneta: <http://www.slglasnik.com>

*Prof dr Dragana Vasilski,
dipl. inž. arh.*